

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo
Telefon 21 02 34 00
Telefaks 21 02 34 01
Besøksadresse Tollbugata 35
Kontingentkonto 8380 08 68621
Bankkonto annet 8380 08 68605
post@forskerforbundet.no
www.forskerforbundet.no
Foretaksnr 971 422 505

Deres ref: 200800545-/KOE

Vår ref: 099/08 ts
(bes oppgitt ved svar)

Vår dato: 28.04.2008

HØRING – NOU 2008:3 ”SETT UNDER ETT”

Det vises til brev av 28. januar 2008 vedrørende høring på NOU 2008:3 ”Sett under ett”.

Forskerforbundet vil kommentere innstillingen i tråd med NOU-ens kapittelinndeling, men først vil hovedpunktene i høringssvaret bli gjennomgått.

Hovedpunkter

- Forskerforbundet mener at høyere utdanning er et offentlig ansvar, og at politiske myndigheter har et overordnet ansvar for sektoren. Dette ivaretas best ved at de statlige universitetene og høyskolene fortsetter som forvaltningsorgan med lovfestede fullmakter.
- Forskerforbundet har ingen prinsipielle innvendinger til dannelse av større enheter enten det skjer ved sammenslåinger eller nettverksdannelser, men mener at slike prosesser må være basert på frivillighet fra alle involverte institusjoner. En av styrkene med høyere utdanning i Norge er mangfoldet i institusjoner, studietilbud og tradisjoner som de forskjellige lærestedene representerer. Tvungen sammenslåing til store, konforme institusjoner vil svekke diversiteten og bidra til ytterligere konvergens i sektoren.
- Forskerforbundet ønsker en styringsordning med valgt rektor, todelt ledelse og et styre der ingen gruppering har flertall alene. Derfor støtter ikke Forskerforbundet forslaget om lovendring når det gjelder styring og ledelse. Forskerforbundet foreslår derimot at det tas inn i bestemmelser i universitets- og høyskoleloven for å sikre at kollegiale organer inngår i normalordningen for styringsstruktur ved universiteter og høyskoler.
- Dagens krav for å bli akkreditert som universitet bør opprettholdes og Forskerforbundet støtter ikke forslaget om å endre loven på dette punktet.
- Forskerforbundet mener at det er finansieringssystemet mer enn etableringen av nye universiteter som har skapt dagens problemer i universitets- og høyskoler. Derfor er det viktigste grepet for å begrense en uheldig oppflising og fragmentering av høyere utdanning og forskningsressursene i Norge å begrense markedsstyringen av sektoren. Basisbevilgningen skal blant annet sikre institusjonene forutsigbarhet og langsiktighet i økonomien og det er derfor avgjørende at basisbevilgningen minst utgjør 60 % av totalbevilgningen.

- Samarbeid institusjonene i mellom og i forhold til forskningsinstitutter, arbeids- og arbeidslivet må honoreres når finansieringssystemet skal legges om.
- Forskerforbundet støtter forslagene som fremmes fra og med kapittel 11 til og med kapittel 21 med de problematiseringer som framkommer under det enkelte kapittel.

Kapittel 5 Utviklingstrekk og utfordringer i norsk høyere utdanning

Stjernøutvalget har gjort en grundig jobb og har på en dyktig måte redegjort for sektorens historie, nåtid og framtid. Utvalgets innstilling er et godt stykke arbeid. Forskerforbundet vil understreke den betydelige verdien av at dette utredningsarbeidet har blitt gjennomført. Innstillingen inneholder mange forslag som er i tråd med Forskerforbundets politikk, men også forslag som forbundet vil avvise.

Universitetene og høyskolene har de siste tiårene vært gjennom mange og omfattende reformer. Det har blitt foretatt strukturelle og omfattende endringer, fra Ottosen til Ryssdal via Kvalitetsreformen, samtidig har studenttallet økt betydelig. Derfor må en eventuell ny reform ha meget tungtveiende grunner. Forskerforbundet er tvilende til at utvalget, gitt at diagnosen er korrekt, foreskriver riktig medisin. Stjernøutvalget legger til grunn at strukturelle endringer på makronivå skal løse utfordringer på faglig mikronivå på de enkelte universiteter og høyskoler. Forskerforbundet vil oppfordre til at tiltak settes inn på det organisasjonsnivået hvor utfordringene befinner seg.

Mjøsutvalgets markedsorientering bidro til skinnlegging av Hernes' visjon om Norgesnett. Selv om Stjernøutvalget sier at de går inn for mer politisk styring tar utvalget likevel ikke et skikkelig oppgjør med konkurransetenkningen og ideologien bak New Public Management (NPM) som fremdeles preger høyere utdanning. Et eksempel på denne ideologien er den økende bruk av offentlige ressurser til å konkurrere om et begrenset antall studenter. Resultatet er blant annet at store summer settes inn på markedsføring. Det legges mer vekt på popularitet og tilpasning til studentønsker og mindre vekt på faglige begrunnelser for utdanningstilbud.

Markedstenkningen har de siste årene i stadig sterkere grad fått prege utviklingen av universiteter og høyskoler. Denne forlenges til interne styringssystemer som presser markedstenkningen ned på stadig lavere nivå. Dette er en villet utvikling, med bakgrunn i blant annet Bolognaprosessen og GATS-avtalen (General Agreement on Trade in Services). Høyere utdanning og forskning blir i stadig større grad redusert til midler for å oppnå økt konkurransevne framfor å være et mål i seg selv.

Forskerforbundet vil ikke overlate styringen av høyere utdanning og forskning til markedet. Derfor må denne utviklingen kontinuerlig følges opp og ikke bare settes under debatt, den bør endres. Det er en oppgave for Storting og Regjering. En endring bort fra markedstenkningen forutsetter politiske vilje til handling.

Det er hensiktsmessig å skille mellom markedstilpasning og akademisk drift slik utvalget beskriver det. Hovedutfordringen er at Stortingets behandling av Mjøsutvalget tilkjente markedet og markedstilpasningen en for sterk rolle innenfor sektoren. Det er dette som fører til oppretting av for mange like utdanninger, at institusjonene systematisk oppmuntres til å konkurrere i stedet for å samarbeide og at kommersialiseringen dras ned på individnivå i institusjonene. Institutter, fag og

individer som ikke er lønnsomme, i en bedriftsøkonomisk forståelse av akademia, får dermed problemer.

Den akademiske driften Stjernøutvalget beskriver, er i utgangspunktet noe annet. Universitetsutbyggingen drives fram av ulike krefter, men særlig to tendenser er viktige. For det første er det et sterkt ønske i de enkelte regionene om å få et eget universitet. Det har utløst betydelige friske, lokale og regionale midler til formålet. Høyere grads utdanninger er derfor noen steder blitt finansiert med eksterne midler. For det andre ønsker de ansatte i sektoren kompetanseheving og større utfordringer. Det er i utgangspunktet utelukkende positivt, ikke et problem.

Forskerforbundet er opptatt av kvaliteten i høyere utdanning og forskning og mener at målet med eventuelle endringer innen høyere utdanning må være kvalitetsheving. Utfordringene som er listet opp i innstillingens kapittel 5 er reelle, men alle representerer ikke like store problemer. En fragmentert struktur med små institusjoner og fagmiljøer betyr ikke alltid at det er svak kvalitet på utdanning og/eller forskning. Eksempler på gode, men små institusjoner finnes ved de vitenskapelige høyskolene. Slike miljøer blir ikke automatisk bedre om de blir omgjort til et institutt eller fakultet ved et universitet.

Det er behov for en overordnet demokratisk utvikling av høyere utdanning og forskning i Norge. Markedstilpassningen av sektoren har gått for langt og bør reverseres. Universiteter og høyskoler må være preget av høy grad av selvstendighet for at de skal kunne ha en kritisk funksjon. Dette forutsetter at institusjonene er faglig uavhengige av sine finansieringskilder, enten dette er statlige myndigheter eller markedet. Dette vil bidra til en nødvendig akademisk frihet og faglig integritet som gjør at samfunnet kan ha tiltro til at forskeren etter beste evne og i tråd med forskningsetiske prinsipper fremskaffer og formidler holdbar kunnskap og ikke fremmer egne eller andres særinteresser. Derfor bør universiteter og høyskoler gjøres mindre avhengig av oppdragsforskning, utredninger og ekstern finansiering. Her må det etableres en klar arbeidsdeling slik at grunnforskningen, og grunnforskningens vilkår, i sektoren styrkes.

Forskerforbundet mener at høyere utdanning og forskning er et offentlig ansvar, og at politiske myndigheter har et overordnet ansvar for sektoren. Dette ivaretas best ved at de statlige universitetene og høyskolene fortsetter som forvaltningsorgan med lovfestede fullmakter. Disse institusjonene er viktige kulturbærere og samfunnsinstitusjoner med samfunnsansvar. De skal ha akademisk og kunstnerisk frihet og være faglig uavhengige av staten. Samtidig er det nødvendig med nasjonal styring og koordinering av overordnede spørsmål som etablering av nye fag og studier, dimensjonering av opptak og opprettholdelse av tilbud om høyere utdanning i distriktene. Dette sikres etter Forskerforbundets mening best ved at institusjonene beholder dagens tilknytningsform.

Den individuelle forskningsretten må igjen tariffestest gjennom avtaler mellom Staten og tjenestemannsorganisasjonene i form av en særavtale gjeldende for alle vitenskapelige ansatte ved universiteter og høyskoler. Innholdet i den individuelle forskningsretten må tilpasses ulike institusjoners og miljøers egenart, dette må løses i forhandlinger og ikke individuelt. Det kan bli utfordrende all den tid der foreligger svært mange ulike, historisk bestemte ordninger. Dette er det likevel fullt mulig å løse gjennom forhandlinger, hvis regjeringen ønsker kollektive, tariffbestemte lønns- og arbeidsvilkår for statsansatte.

Kapittel 6 - Institusjonsstruktur

Forskerforbundet er enig i målet om å heve kvaliteten i norsk høyere utdanning. Forskerforbundet har ingen prinsipielle innvendinger til dannelse av større enheter enten det skjer ved sammenslåinger eller nettverksdannelser, men mener at slike

prosesser må være basert på frivillighet fra alle involverte institusjoner. I denne sammenheng vises det til den planlagte, og lokalt initierte, fusjonen mellom Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Tromsø. Dette er sammen med blant annet UH-nett Vest gode eksempler på frivillig samarbeid, som også bør honoreres økonomisk gjennom finansieringsmodellen.

Forskerforbundet går derfor mot de modellene som forutsetter at det skal skje sammenslåinger eller nettverksdannelser uavhengig av institusjonenes eget ønske og behov. Eventuelle sammenslåinger og nettverksdannelser må være frivillige for alle parter.

Forskerforbundet støtter ikke tvungen sammenslåing av høyere utdanningsinstitusjoner og anvendte forskningsinstitutter. Derimot støtter Forskerforbundet forslag som kan bidra til økt samarbeid og arbeidsdeling mellom høyere utdanningsinstitusjoner og anvendte forskningsinstitutter.

Det kan virke som om utvalget gjør en nivåfeilslutning og setter likhetstegn mellom institusjon og fagmiljø. Store institusjoner kan ha små og sårbare fagmiljøer, mens små institusjoner kan ha få, men robuste fagmiljøer. Et eksempel på dette er de vitenskapelige høgskolene. En meningsfylt diskusjon må gå på situasjonen til det enkelte fagmiljø. Det er ingen sammenheng mellom størrelse og kvalitet i høyere utdanning, derimot er sammenhengen mellom ressurser og kvalitet påfallende. Å bruke sammenslåing som virkemiddel for å oppnå kvalitet blir derfor for enkelt.

En av styrkene med høyere utdanning i Norge er mangfoldet i institusjoner, studietilbud og tradisjoner som de forskjellige lærestedene representerer. Tvungen sammenslåing til store, konforme institusjoner vil svekke diversiteten og bidra til ytterligere konvergens i sektoren.

Stjernøutvalget retter oppmerksomheten mot at Norge har stor spredning av forskningsmiljøer og forskerutdanninger. Det framstilles som et geografisk problem, men det er et større problem at det satses for lite på forskning.

En prinsipiell innsigelse til utvalgets innstilling er at de presenterer en hovedløsning for de mange utfordringer, og problemer, sektoren står ovenfor. Fordi kvalitetsbegrepet er så sammensatt og inneholder så mange dimensjoner er det grunn til å være forsiktige med de store grepene og i stedet gjennomføre prosesser som er målrettet på å løse hver enkelt universitets eller hver enkelt høyskoles problemer.

En grundigere forskningsoversikt over den nasjonale og internasjonale kunnskap som foreligger om effekter av fusjoner i høyere utdanning ville med nødvendighet gjort beslutningsgrunnlaget som utvalget presenterer bedre. Det finnes mye usikkerhet og stor risiko knyttet til effekter av strukturendringer, når det gjelder administrativ virksomhet, økonomi, forskning, undervisning, styring og ledelse. Dette risiko- og usikkerhetsperspektivet legger da også SSØ-analysen til grunn uten at Stjernøutvalget tar skikkelig tak i problemstillingene. Sammenslåing, selv om de skulle utløste ønsket synergieffekt har alltid kostnader. Disse må veies opp i mot eventuelle positive effekter av sammenslåing.

Spesielt dårlig begrunnet er utvalgets antakelse om at effektiv forskning er knyttet til store institusjoner, avdelinger eller institutter. Utvalget belegger ikke dette på en måte som gjør at Forskerforbundet kan støtte antagelsen. Det finnes sterke faglige miljøer i små institusjoner, og det finnes på den andre siden svake faglige miljøer i store institusjoner.

Forskerforbundet ser behovet for å opprette et overordnet organ for faglig samordning, men stiller seg tvilende til forslaget om at organet kun bør bestå av internasjonale eksperter.

Kapittel 7 – Styling og ledelse i universitets- og høyskolesektoren

Forskerforbundet ønsker en styringsordning med valgt rektor, todelt ledelse og et styre der ingen gruppering har flertall alene. Derfor støtter ikke Forskerforbundet forslaget om lovendring når det gjelder styling og ledelse. Universitetet i Stavanger har prøvd lovens alternative styrings- og ledelsesform, men praktiserer nå med stor overbevisning lovens normalordning med valgt rektor i henhold til Lov om universiteter og høyskoler, § 9-3 første ledd.

Forskerforbundet deler ikke utvalgets påstand om at styrer med eksternt flertall og eksternt styreleder er mer profesjonelle og styringsdyktige. Snarere tvert i mot kan disse hindre sektorens vitenskapelige forpliktelse i å være allment tilgjengelig ved å styre institusjonene i retning av mer kommersielle formål. Forskerforbundet ser dette forslaget som et angrep på det akademiske selvstyret og en regelrett omkamp etter stortingsbehandlingen av Ryssdalutvalgets innstilling (NOU 2003:25 Ny lov om universiteter og høyskoler).

Dersom Stjernøutvalget hadde tatt sine egne vurderinger på alvor om å fjerne seg fra markedstenkning, ville det ha fått prinsipielle konsekvenser for styling og ledelse. I dette kapitlet viderefører utvalget en tradisjonell NPM-tankegang uten å drøfte hva som særpreger universitets- og høyskoler som institusjoner. Dette kan oppleves som en grunnleggende mistillit til medarbeiderne ved institusjonene ved at det betraktes som en fordel at top-down beslutninger kan overkjøre medarbeiderne. Medvirkning fra ansatte, både vitenskapelig og teknisk-administrative, forstås som motstand mot forandringer, særinteresser eller inkompetanse.

Til tross for sine gode intensjoner er det fare for at resultatet av Stjernøutvalgets forslag kan være at både forskningsfriheten og universitetsdemokratiet blir satt under ytterligere press. Konsekvensene av utvalgets forslag kan bli betydelige fordi utvalget samtidig vil ha omfattende sammenslåinger som igjen vil bety at svært mange av dagens valgte ledere og styrerepresentanter blir borte. I aller verste fall blir den valgte, faglige representasjonen på denne måten redusert til to representanter i styrene i hvert av de rundt 10 regionale universiteter. I store deler av sektoren kan derfor demokratiet og forskningsfriheten ganske enkelt kan forsvinne til fordel for styling etter NPM-ideologien.

Bruk av nominasjons- eller søkekomite ved valg av rektor kan være hensiktsmessig hvis den enkelte institusjon ønsker det. Forskerforbundet støtter derfor forslaget om å lovfeste en slik ordning.

Forskerforbundet er sterkt kritisk til nedbyggingen av kollegiale organer, en prosess som har akselerert etter kvalitetsreformen. Dette har skapt et demokratisk underskudd på institusjonene som har vist seg svært vanskelig å erstatte fullt ut med medbestemmelsesordninger knyttet til Hovedavtalen i Staten. Forskerforbundet foreslår derfor at det tas inn i bestemmelser i universitets- og høyskoleloven for å sikre at kollegiale organer inngår i normalordningen for styringsstruktur.

Forskerforbundet er opptatt av at medlemmene har trygge og gode arbeidsplasser. Slike arbeidsplasser forutsetter at de ansatte har meningsfulle og utfordrende oppgaver i et godt arbeidsmiljø i en institusjon som er godt organisert. Her vil ansattes medbestemmelse være avgjørende, både qua medbestemmelse og i utøvelsen av denne, for å beholde og videreutvikle denne typen kunnskapsbaserte arbeidsplasser.

Kapittel 8 – Kriterier for akkreditering som universitet

Dagens krav for å bli akkreditert som universitet bør opprettholdes og Forskerforbundet støtter ikke forslaget om å endre loven på dette punktet.

En av utvalgets hovedbegrunnelser for å tvangssammenslå institusjoner er at det ellers vil bli for mange universiteter i Norge. Da er det merkelig at utvalget deretter foreslår å endre akkrediteringsreglene slik at det blir lettere å oppnå universitetsstatus hvis de foreslåtte sammenslåinger ikke blir gjennomført. Uavhengig av den enkelte institusjons status vil Forskerforbundet understreke at det er svært viktig at høyskolene videreutvikler satsningen på FoU.

Det er fortsatt nødvendig med en arbeidsdeling mellom institusjoner i sektoren for å ivareta samfunnets behov for høyere utdanning og forskning slik at ressursene og kompetansen bidrar til fellesskapets beste.

Kapittel 9 – En styrket forskerutdanning

Strukturerte opplegg rundt, og rammer for forskerutdanningen er positivt, men disse må tilpasses det enkelte fag.

Forskerforbundet er svært positive til økte bevilgninger for satsing på forskerutdanning, men det er tvilsomt om 300 millioner kroner årlig er tilstrekkelig. Forskerforbundet mener at tilleggsbevilgningen ikke nødvendigvis skal kanaliseres gjennom forskerskolene. Forskerskolene, også de tverrfaglige, skal i henhold til forslaget knyttes til en ansvarlig institusjon, og da er det naturlig at midlene går til denne. Arbeidsgiveransvaret, og derigjennom finansieringen, kan ikke legges til forskerskolene. Dette er primært et institusjonsansvar og må således tillegges det enkelte lærested.

Kapittel 10 – Finansieringssystemet for universiteter og høyskoler

Universitetene, høyskolene og forskningsinstituttene skal dekke vesentlige deler av samfunnets behov for forskning og høyere utdanning, blant annet gjennom omfattende samarbeid og arbeidsdeling. For at dette skal være mulig og for at forskningen og undervisningen skal holde høy kvalitet, må institusjonene gis rammebetingelser som stimulerer til og legger forholdene til rette for forskning. Slike rammebetingelser forutsetter en betydelig økt ressurstilførsel og bevisst satsing på å rekruttere de best kvalifiserte til sektoren.

Forskerforbundet mener at det er finansieringssystemet mer enn etableringen av nye universiteter som har skapt dagens problemer i universitets- og høyskoler. Derfor er det viktigste grepet for å begrense en uheldig oppflising og fragmentering av høyere utdanning og forskningsressursene i Norge å begrense markedsstyringen av sektoren.

Forskerforbundet er kritiske til den økende vektleggingen av markedsorienterte styringsformer inspirert av NPM. Det er problematisk at finansieringsmodellen premierer kvantitet, mens målsettingene legger vekt på kvalitet.

Det utvetydig positive med Stjernøutvalgets innstilling er at den ikke tar utgangspunkt i den dogmatiske NPM-trenden som uten diskusjon slår fast at mer marked er svaret før spørsmålet er stilt. Derimot påpeker utvalget at markedet i seg selv er et problem og foreslår derfor at markedsstyringen bør svekkes til fordel for politisk styring for å løse utfordringene sektoren står ovenfor. Mindre marked og mer politisk styring er i tråd med både Forskerforbundets politikk og regjeringens Soria Moria-erklæring.

Ny strategisk undervisningskomponent bør ikke gå på bekostning av basiskomponenten, da denne allerede er for lav. Hvis basisbevilgningen erstattes med strategiske bevillinger betyr det mer vekt på politisk styring på bekostning av forskningsfrihet og kollegial styring, ikke at politisk styring erstatter markedsstyring. Samarbeid institusjonene i mellom og i forhold til forskningsinstitutter og arbeidslivet må honoreres. Det er fornuftig at resultatbaserte elementer reduseres, men samtidig har undervisningskomponenten gitt friske penger. Innføring av en strategisk komponent forutsetter friske midler. Det er forskningspolitisk uklokt å trekke inn ressurser fra knappe bevillinger, for så å dele midlene ut under nytt navn.

Forskerforbundet er av den oppfatning at strategiske bevilgninger kan være et gode når de brukes til å fremme overordnede politiske mål og nasjonale satsinger. Hvis de derimot brukes til byråkratisk detaljstyring der institusjonene, med trusler om å miste bevilgningen, tvinges til en nitid oppfølging og detaljert rapportering, vil de være destruktive for de faglige miljøene.

Basisbevilgningen skal blant annet sikre institusjonene forutsigbarhet og langsiktighet i økonomien og det er derfor avgjørende at basisbevilgningen minst utgjør 60 % av totalbevilgningen. En romslig basisbevilgning sikrer stabilitet og institusjonell og faglig autonomi og er i realiteten det eneste som åpner for at den individuelle forskningsfriheten kan finansieres.

Forskerforbundet støtter forslaget om forpliktende avtaler mellom den enkelte institusjon og Kunnskapsdepartementet for å styrke langsiktigheten i bevilgningene til virksomhetene. Avtalene skal ikke være juridisk forpliktende, men være et uttrykk for gjensidige forventninger og kan få konsekvenser for senere budsjettildelinger. Dog, det kan stilles spørsmål om hvilken verdi avtaler som ikke er juridisk bindende har.

Forskerforbundet er bekymret for at innføring av et tydelig skille mellom basisbevilgninger til forskning og til undervisning kan medføre at undervisningen ikke lenger skal være forskningsbasert, at rene forsker- og undervisningsstillinger øker i antall samt at de kombinerte stillingene reduseres.

Forskerforbundet tar til orientering begrunnelsen for å gå gjennom den historiske basisbevilgningen, men vil presisere at endringer ikke må gjøres gjennom omfordelinger. Tvert i mot må det tilføres friske penger til institusjoner som i dag får "for lite". Forskerforbundet ser at det er ubegrunnede forskjeller mellom institusjonene som bør utjevnes. Det er ikke foreslått hvilke kostnadsbærere som skal legges til grunn og synliggjøres i en omlegging av basisbevillingen og stiller seg derfor avventende til forslaget.

En generell økning av ressurstilgangen til høyere utdanning og forskning må være et overordnet mål. Sektoren er i dag kronisk underfinansiert og selv om det har lyktes med å gi den norske befolkningen en gjennomsnittlig høy og god utdanning, er vi svært langt fra det offisielle målet om å bruke tre prosent av BNP på forskning. En godt utdannet befolkning er et avgjørende konkurransefortrinn for Norge i den internasjonale konkurransen, og for å løse sentrale utfordringer som krig, fattigdom og klasseforskjeller, klimaproblemer og sykdommer er forskning av avgjørende betydning. Norge ligger i dag på bunn i Norden når det gjelder andel av BNP som brukes til forskning. Dette kan ikke fortsette.

Forskerforbundet vil advare mot å gjøre universiteter og høyskoler mer avhengig av oppdragsforskning. Oppdragsforskning har sin naturlige og fornuftige plass i forskningssystemet, også på universiteter og høyskoler. Kunnskapsallmenningen trenger likevel et rom for den ikke-styrte forskningen, basert på den enkelte forskers

kreativitet og nysgjerrighet. Dette vil bidra til den nødvendige akademiske frihet og faglige integritet som gjør at man kan ha tiltro til at forskeren etter beste evne og i tråd med forskningsetiske prinsipper fremskaffer og formidler holdbar kunnskap og ikke fremmer egne eller andres særinteresser.

Historien er full av eksempler på at nettopp denne form for forskerstyrte prosjekter har hatt avgjørende betydning for løsningene av viktige samfunnsmessige problemer. Denne uavhengige forskningen foregår i dag nesten utelukkende innenfor academia.

Kapittel 11 – Små studiesteder

Forskerforbundet mener at faglige hensyn som kan tilsi at flere studiesteder bør vurderes nedlagt, må balanseres med hensynet til de ansattes arbeidssituasjon og rettigheter. En nedleggelse av lærested og studiesteder vil medføre oppsigelser for ansatte. Høyskolens betydning for opprettholdelse og utvikling av arbeids- og samfunnsliv i lokalsamfunnet bør i den forbindelse vektlegges. Dessuten dekker høyskolene et lokalt behov for utdanning, spesielt gjelder dette voksne studenter som vanskelig kan flytte. Dette er også en viktig beveggrunn for å opprettholde små studiesteder.

Stjernøutvalget ønsker mindre markedsstyring og mer politisk styring. Samtidig er politisk styring bakgrunnen for opprettelsen av de små institusjonene. Her er sammenhengen mellom diagnose og medisin problematisk. Utvalget kunne utvist en større forståelse for at lokale fagmiljøer og fagpersoner er viktige for desentralisert nærings-, kultur- og samfunnsliv. Forbundet håper at de politikerne som til slutt skal avgjøre innstillingens skjebne, ser betydningen av dette. Svaret er derfor ikke nødvendigvis sammenslåing, men heller stimulering til samarbeid når miljøene blir små.

Kapittel 12 Dimensjonering, arbeidsdeling og ansvar for små og utsatte fag

Forskerforbundet erkjenner at studentenes etterspørsel er en viktig parameter for dimensjonering av høyere utdanning. Dog, det kan ikke være det eneste kriteriet for et fags eksistensbegrunnelse. Fag med et lite antall studenter kan likevel levere forskning av høy kvalitet. Noen fag har betydning utover seg selv, og må ansees som en forutsetning for nødvendig bredde ved et lærested og inngå som det utvalget selv omtaler som dannelse. Fluktuasjoner i studentstrømmen er ofte tilfeldig og sjelden forutsigbar. Nedlegging av fag er en nesten irreversibel prosess, det tar mange år å bygge opp et fagmiljø. Derfor må andre kriterier enn søkertall tillegges vekt når framtiden for små og utsatte fag skal bestemmes.

Det er en nasjonal oppgave å sikre et bredt spekter av fagområder. Små og utsatte fag er viktig for å opprettholde mangfoldet, for å ivareta kulturelle behov og som støttefag for andre fag. Samtidig har er det en grunnleggende verdi seg selv å overføre kunnskap til kommende generasjoner. Forskerforbundet støtter derfor utvalgets forslag om at Kunnskapsdepartementet tar initiativ til en prosess med sikte på klarere ansvarsdeling mellom universitetene når det gjelder små fag.

Kapittel 13 Universitet på internasjonalt nivå?

Forskerforbundet støtter forslaget om å videreføre ordningen med sentre for fremragende forskning. Det forutsettes at opprettelsen og driften av disse ikke går på bekostning av annen aktivitet ved universiteter og høyskoler og at bevilgninger til disse kommer i tillegg til den ordinære bevilgningen til universiteter og høyskoler over statsbudsjettet.

For å sikre den fremragende forskning best mulig vilkår må det støttes aktivt opp under hele sektoren, vekst i toppen forutsetter godt jordsmonn, stabile rammevilkår og jevn tilførsel av næring.

Forskerforbundet er enig med utvalget i at det ikke skal igangsettes en særskilt nasjonal satsning for å etablere et eliteuniversitet. Derimot må flest mulig læresteder få muligheten til å utvikle seg mot toppen av sitt potensial.

Kapittel 14 Styrking av profesjonsutdanningene i høyskolene

Forskerforbundet er positiv til å styrke studiekvaliteten og kompetansen i alle profesjonsutdanningene og støtter derfor forslaget om sentre for fremragende undervisning. Praksisperioden er av stor betydning for utdanningen og kvaliteten må være av en slik karakter at kandidatene kan utøve sitt yrke etter uteksaminering.

Forskerforbundet er også opptatt av å sikre undervisningens og de yrkesrettede bachelorutdanningenes posisjon i institusjoner med akademisk drift. På dette punktet har Stjernøutvalget lagt fram en rekke forslag for å styrke de tradisjonelle utdanningenes prestisje og kvalitet. Disse kan gjerne gjennomføres uten omfattende sammenslåinger av institusjoner.

Forskerforbundet støtter ikke forslaget om å avskaffe de nasjonale rammeplanene innenfor profesjonsutdanningene på høyskolene, men understreker likevel at planene må være klart mindre detaljerte og styrende enn dagens rammeplaner. De må gis en enkel utforming. Det er i denne sammenheng svært viktig at høyskolene videreutvikler sin satsning på FoU.

Kapittel 15 Sentre for fremragende undervisning

Forskerforbundet er positiv til forslaget om å opprette sentra for fremragende undervisning og forutsetter at dette ikke må fortrenge den ordinære virksomheten ved lærestedene, verken økonomisk eller personalmessig.

Kapittel 16 Universitetenes og høyskolenes regionale betydning

Forskerforbundet mener finansieringssystemet for høyere utdanning og forskning må være transparent, forutsigbart og objektivt. Samtidig må det bidra til at institusjonene innenfor sektoren kan oppfylle sitt samfunnsmandat. Derfor vil Forskerforbundet advare mot å innføre enda flere indikatorer og verktøy for rapportering, evaluering og oppfølging enn det som allerede foreligger. Derimot bør basisbevilgningen økes, de produksjonsbaserte budsjetttildelingskriteriene reduseres og samarbeid belønnes i større grad enn i dag.

Det er del av lærestedenes bidrag til fellesskapet at det utdannes kandidater som kan virke som både lønnsmottagere og skattebetalere regionalt så vel som nasjonalt.

Forskerforbundet støtter forslaget om å øke tilfanget av kunnskap om utdanningens relevans for arbeidsmarkedet, men vil advare mot en ensidig instrumentell forståelse av utdanning.

Kapittel 17 Internasjonalisering i høyere utdanning

Norsk forskning må holde høy internasjonal kvalitet blant annet for å få i stand et bredt samarbeid med de beste utenlandske institusjoner. Uten et omfattende internasjonalt forskningssamarbeid vil Norge sakke faglig akterut og vil ikke kunne ivareta sine nasjonale og internasjonale oppgaver og forpliktelser.

Forskerforbundet støtter forslagene om å styrke bevilgningene til internasjonalisering og å bedre statistikkgrunnet innenfor dette feltet.

For å stimulere til internasjonal kontakt må finansieringen av forskningsopphold i utlandet, inkludert tilskudd til opphold for familie og deltagelse på internasjonale konferanser og møter, være tilfredsstillende. Det er opprettet en mobilitetsportal; ERA-MORE, med mobilitetsentre for å stimulere til og forenkle forskningssamarbeid og mobilitet i Europa. Likeledes skal dokumentene "European Charter for Researchers" og "Code of Conduct for the Recruitment of Researchers" legges til rette for samarbeid og mobilitet.

Satsing på bedre studiekvalitet innebærer økt bruk av gjensidige utvekslingsordninger for studenter og lærere gjennom europeiske utdanningsprogrammer, utvekslingsavtaler og NUFU-samarbeid. De økonomiske insitamentene som fremmer slik utveksling bør forbedres, både i forhold til studentutveksling og lærerutveksling. Blant annet bør studiepoeng avlagt i utlandet gi uttelling i finansieringsmodellen. Utvikling av fellesgrader vil også bidra til internasjonalisering, det samme kan utvikling av et europeisk og nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for godkjenning av kvalifikasjoner gjøre.

Forskerforbundet deler utvalgets positive forventninger til stortingsmeldingen om internasjonalisering av utdanning som vil bli fremlagt høsten 2008.

Kapittel 18 Etniske minoriteters deltakelse i høyere utdanning

Forskerforbundet deler utvalgets mål om å legge forholdene best mulig til rette for at etniske minoriteter skal få ta del i høyere utdanning og forskning på lik linje med majoritetsbefolkningen og vil derfor støtte utvalgets forslag med ett unntak.

Når det gjelder innholdet i læreplaner og materiell viser Forskerforbundet til utvalgets innstilling: "I tråd med vekten på faglig autonomi i Kvalitetsreformen mener utvalget at det skal sterke grunner til for at samfunnet skal gripe direkte inn og regulere innholdet i en utdanning" ¹ og vil avvise forslaget om politisk godkjenning av læreplaner og studiemateriell. Forskerforbundet vil likevel presisere at vi deler utvalgets bekymring når det gjelder eventuell avspeiler en etno- eller eurosentrisk dominans og om temaer knyttet til andre kulturer, er tilstrekkelig dekket. Likevel er forbundet av den prinsipielle oppfatning at det enkelte lærested selv må bestemme læreplan og velge studiemateriell.

Kapittel 19 Situasjonen for funksjonshemmede i høyere utdanning

Forskerforbundet støtter forslagene, men vil på generelt grunnlag advare mot innføring av nye krav om rapporteringer i tillegg til de allerede eksisterende rutiner, praksiser og systemer.

Kapittel 20 Likestilling

Likestilling i forskning innebærer at kvinner og menn får like muligheter til å kvalifisere seg til forskere, og til å gjennomføre en akademisk karriere. I tillegg til like rettigheter for kvinner og menn, er det av stor betydning for forskningen at det bringes inn ulike perspektiver som deltakelse fra begge kjønn kan gi. Økt rekruttering av kvinner til forskning og høyere utdanning vil gi økte kunnskapsressurser, bidra til kvalitet i kunnskapsproduksjonen og gjøre sektoren mer robust og konkurransedyktig.

¹ NOU 2008:3 – Sett under ett, side 149-50.

Likestilling er et ledelsesansvar på den enkelte institusjon. Erfaring fra likestillingsarbeid viser at tiltakene har størst effekt når likestilling som tema har forankring i ledelsen.

Tilsettingsprosedyrene blir fremhevet som en årsak til ujevn kjønnsbalanse i akademia. Mye tyder på at det i tilsettingsprosessen er hindre som gjør det vanskeligere for kvinner enn menn å gjøre karriere. I tilsettingsprosessen er rekruttering, utforming av utlysningstekst og valg av kriterier sentrale spørsmål.

Forskerforbundet støtter utvalgets forslag til tiltak når det gjelder likestilling.

Kapittel 21 En mer kunnskapsbasert utdannings- og forskningspolitikk

Forskerforbundet støtter forslagene fremmet i kapittel 21. Det er av stor betydning at institusjonene må jobbe mer systematisk med forskning på egen virksomhet.

Med vennlig hilsen
Forskerforbundet

/s/
Bjarne Hodne
leder

Sigrid Lem
generalsekretær